

I dag er det FNs internasjonale dag til støtte for torturofre:

TORTUR

- ondskap i system

PER ANNAR HOLM

Klokken 19 fredag 11. mai 1984 klippet den norske lastebåten «Germa Lionel» til kai i Tripoli. Alt var normalt om bord inntil tre libyske soldater ved 04-tiden krevde å få snakke med kapteinen.

Matros Bjørn Pedersen hadde vakt på dekk, og ledet soldatene frem til kaptein Sigvart Dahls lugar. De påsto at matrosen hadde brukt en rød morselampe for å varsle terrorister på land.

DREPT: Matros Bjørn Pedersen på «Germa Lionel».

FOTO: NTB

I 67 døgn ble de 13 norske sjøfolkene holdt som gisler på skipet. Flere av dem ble utsatt for grov tortur. Matros Pedersen ble slått ihjel. «Det var direkte hyl fra en mann som hadde voldsomme smerter, og jeg skjønnte det var matros Pedersen», sa kapteinen Sigvart Dahl under sjøforklaringen.

Seks av de 13 sjøfolkene fikk psykiske problemer etterpå, viser en studie fra Kontoret for katastrofepsykiatri, som fulgte gruppen de første årene. – I dag har vi ingen

UTBREDT: Tortur kalles den mest ondartede lidelse vi mennesker kan påføre hverandre. Systematisk tortur ble i fjor rapportert i 117 land, viser Amnesty Internationals årsrapport for 1998. I dag markeres FNs internasjonale dag til støtte for torturofre.

SØKER ASYL: Også Norge har et torturproblem. Mange av krigsfangene opplevde tortur under krigen, og hver femte asylsøker har vært utsatt for vold eller tortur. Både FN-soldater, sjøfolk og journalister er blitt utsatt for grove overgrep, eller har dødd under tortur.

100 metoder

Torturen er som regel enkel og brutal med slag og spark, men stadig oftere brukes utpekerte metoder basert på nyere, medisinsk vitenskap med kjemiske stoffer og elektroshokk.

– Variasjonen fra land til land er liten. Fordi vi systematisk har samlet informasjon fra torturofre i over 20 år, vet vi hva som skjer i torturkammerne. Vi skulle nærmest tro bødrene holdt egne verdenskonferanser, sier Inge Genefke, leder og grunnlegger av Rehabiliterings- og Forskningscenteret for Torturofre i Danmark.

Totalt er det registrert over 100 forskjellige torturmetoder. Her er et utdrag av de vanligste som fortsatt er i bruk:

- **Falanga** er slag og spark under fot-sålene for å knuse fotputene vi trår på. Mest effektivt om offeret er hengt opp. Skadene kan om de ikke behandles, føre til kronisk smerte eller invaliditet.
- **Elektrisk tortur** utføres ved at elektroder festes til tunge, tenner, hode-skalle, brystvortene eller kjønnsorganene. Intens smerte, men få varige spor.
- **Seksuell tortur** mest brukt mot kvinner i form av voldtekt eller ved at gjenstander føres inn for å lemlest. Menn utsattes mer for homo-

valgte å få seg ny hyre. Selv har jeg vært pensjonist i ti år, og tenker ikke så mye over det. Jeg fikk en revolver i siden og var vitne til at de andre ble slått. Den verste torturen var likevel at vi var innesperret under dekk i over en måned, sier Dahl.

Oberst Gadafi kom aldri med noen forklaring på drapet og overgrepene. Libya var kort før involvert i en terroraksjon i London, og én teori er at sikkerhetsstyrkene fryktet at skipsanløpet var et fordekt angrep.

Mishandlingen kom totalt overraskende på mannskapet. De var ikke mentalt forberedt på at noe slikt kunne skje. Generelt klarte mange seg relativt bra etter påkjenningen, men det viser seg at folk som er politisk aktive eller deltar i en kamp, lettere skjønner og aksepterer at de utsettes for tortur. For uskyldige er det en ekstra påkjenning ikke å forstå hvorfor, sier professor Lars Weisæth ved Kontoret for katastrofepsykiatri.

FNs internasjonale dag til støtte for torturofre markeres for første gang i år. 26. juni i fjor var det ti år siden FNs torturkonvensjon trådte i kraft, fordi 20 nasjoner da hadde ratifisert den. Det norske Flyktningeråd, Amnesty International og Psykososialt senter for flyktninger avholder stand ved Aker Brygge i formiddag.

Tortur er et globalt problem, og antall land er stabilt. Men problemet tiltar fordi geriljagrupper og frigjøringsbevegelser kommer i tillegg til de regimer vi alt kjenner til. Det er spesielt Europa-rådet gjennom Komitéen mot tortur og FNs etikuttvalg for leger som er spydspisser i kampen, sier generalsekretær Jan Borgen i Amnesty International.

Norge har flere ganger kommet i søkelyset for bruk av glattceller og varretekstfengsel over år, sier Borgen. I fjor kom 2271 asylsøkere og 1152 kvoteflyktninger til Norge. I en undersøkelse av 462 flyktninger som ble bostatt i norske kommuner fra mai 1994 til desember 1995, var det 14,5 prosent som rapporterte fysisk tortur.

Nye uroligheter i Kroatia, Albania og Kosovo har ført til en kraftig vekst i

”Leger blir stadig oftere trukket aktivt inn i torturen. Formålet er det samme, men metodene blir stadig mer sofistikerte”

Bjørn Egge, Tyskland-fange, ærespresident Verdens krigsveteranforbund

”Tortur henger sammen med menneskets svake stilling som ret-tighetshaver overfor staten. Å vedta nye lover hjelper lite”

Axel Middelthon, grunnla Krigsinvalidforbundet, torturoffer og motstandsmann

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

MANGLER TERAPEUTER: Psykososialt senter for flyktninger i Oslo er et kompetansesenter for torturofre i Norge. Over halvparten av alle dem som henvises dit, må avvises fordi det ikke er terapeuter nok. Regional kompetanse er nå etablert i Trondheim, Bergen og Tromsø.

flyktningestrømmen i år, og ved utgangen av mai måned var det registrert 4079 nye asylsøkere hittil i år. 107 av disse er enslige mindreårige – mot 208 i hele fjor.

Spesielt de som har vært utsatt for seksuell tortur, har vanskelig for å snakke om dette. Derfor må vi regne med en betydelig underrapportering. Mange orker ikke å snakke om det resten av livet, mens for andre kan det komme ti-femten år senere, sier professor Nils Johan Lavik ved Psykososialt senter for flyktninger, Universitetet i Oslo, på Kringsjø.

60-80 nye flyktninger får hvert år tilbud om å begynne i terapi her, men siden behandlingen strekker seg over år, gis det til en hver tid et behandlingstilbud til ca. 150 flyktninger som sliter med psykiske problemer etter blant annet tortur. Behovet er trolig det tredobbelte. Av de 495 flyktningene som oppsøkte senteret i perioden 1992-1997, var 53 prosent utsatt for fysisk tortur (66 prosent av mennene og 28 prosent av kvinnene.)

Målet med terapien er at torturisten ikke skal få det siste ord, men at offeret skal vinne. De må få en ny plattform å bygge livet sitt på, sier psykolog Ellinor Major ved senteret.

Sivile har vanskeligere for å takle tortur enn militære, mens Østens folk tror på skjebnen (karma): – De som velger å godta det som har skjedd som en del av skjebnen, kan finne en slags trøst i dette, sier psykiater Solveig Dahl.

Bare til Oslo kommer det hvert år

”Noe av det viktigste vi nå kan gjøre, er å bevisstgjøre og lære opp helsepersonell til å avdekke og behandle torturofres spesielle plager”

Lars Weisæth, professor, Kontoret for katastrofepsykiatri

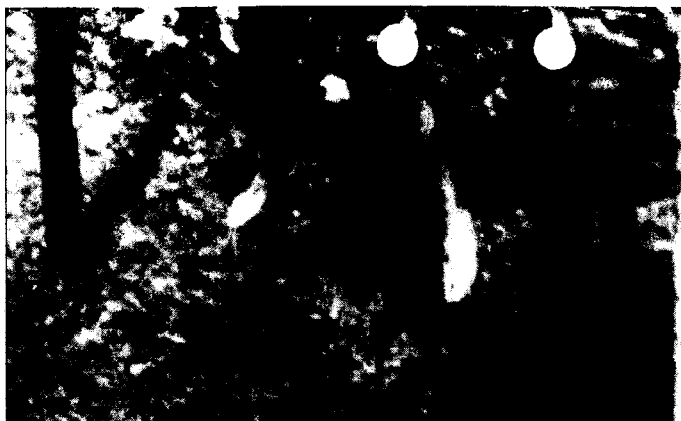

I KRIG: Tortur har vært et utbredt våpen i mange kriger det siste tiåret. Bosniske krigsfanger ble torturert på bestialske måter, sulteføret i fangeleirer og drept.

FOTO: SCAN-FOTO

25-40 enslige asylsøkere under 17 år. Flere av disse har vært barnesoldater og har selv drept andre i krig.

Helsepersonell er for lite flinke til å se etter symptomer på krigsopplevelser. Det å ha vært utsatt for tortur er i

BILDER OG TEGNINGER: AMNESTY INTERNATIONAL

dag ikke alene nok til å få asyl eller opphold på humanitært grunnlag i Norge, sier barnepsykiater Jørgen Cohn ved Universitetet i Tromsø.

23. mars i år ble 22 år gamle «Mamon» fra Kenya sendt tilbake til Nairobi etter to avslag på sin asylsøknad. I 1995 ble han fengslet to ganger – slått, sparket og seksuelt misbrukt.

Til slutt ble han presset inn i en bikube og rullet ned mot en elv. Den var farget rød av andre fanger som alt var spist av krokodiller. Men «Mamon» unnslapp da bikuben traff et tre og ble knust slik at han kunne svømme vekk under vann.

«N.N.» overlevd de grusomste former for tortur samt forsøk på henrettelse. Om han sendes tilbake til Kenya vil han utvilsomt bli arrestert, fengslet og sannsynligvis henrettet, heter det i den konfidensielle legerapporten fra Universitetet i Tromsø som Aftenposten har fått tilgang til. De medisinske funn som ble gjort på gutten, viser at han snakket sant.

Selv om Justisdepartementet var gjort kjent med rapporten, ble unggutten sendt ut av justisminister Aud-Inger Aure.

”Målet med terapien er at torturisten ikke skal få det siste ord, men at offeret skal vinne”

Psykiater Ellinor Major, Psykososialt senter for flyktninger

”Det verste var ikke selve torturen, men de mange som bare sto og så på uten å gripe inn”

Leo Eitinger, som overlevde Holocaust og ble professor i psykiatri

flil voldtekt og gruppevoldtekt, eller bruk av hunder, rotter og slanger på kjønnsorganene.

• **Farmasøytisk tortur** er legenes laboratorium. Kjemisk kastreling, sannhetsserum, cellegift eller stoffer som fremkaller ulidelig smerte. En stadig mer sofistikert vitenskap.

• **Sub Marino** er et badekar fylt med avføring, urin, oppkast o.a. Offeret holdes nede i blandingen til det nesten drukner. Leger er som regel til stede under behandlingen.

• **Skyldfølelse** er en utrolig effektiv metode. Her er det dine barn eller ektefelle som tortureres ved at negler rives ut eller at de voldtas mens du hører eller tvinges til å se på.

• **Skinnhennrettelse** knekker deg psykisk. Bind for øynene, opp mot veggen, men så kommer det bare «kalde avtrekk» fra geværene uten skudd. Også brukt mot norske FN-soldater.

• **Vann** i form av stråler som med kirurgisk presisjon får deg til å føle at kjøttet skjæres av kroppen. Også brukt i form av kalde, monotone drypp mot hodet mens du er fastspenn.

• **Bur** kan være trange, fuktige og uten lys. Om kroppen tvinges inn i et lite bur, kan du få krampes i hele kroppen. De hygieniske forhold og «maten» kan være forferdelig.

• **Psykisk tortur** skal knekke selvspekken din. Det at et annet menneske lar deg lide og fornedres, er en viktig del av torturen. «Det verste var ikke selve torturen, men de mange som bare sto og så på uten å gripe inn», sa Leo Eitinger.

• **Papegøystangen** fangen bindes på hender og føtter før han henges opp, gjerne naken, mens køller og og klubber brukes mot hode, føtter og kjønnsorganer. Mye brukt i Chile.

• **Isolasjon** eller døgnvilhet ved at du fratas søvn, lys og evne til å orientere deg. Løgn om hva som kan skje eller har skjedd med din familie er også vanlig brukt.